

נחמד למקרא

12

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת במדבר

"וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקרבם אי זרה לפני ה' במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם" (ג, ד)

יש לדקדק, מדוע נאמר "וימת" בלשון יחיד, הא איירי במיתת שני בני אהרן, והו"ל למימר "וימותו" בלשון רבים. וכה"ג יש להעיר, בקרא להלן (כו, יט) "וימת ער ואונן בארץ כנען".

ויש לומר, לפי שמתו מחמת אותו עוון, וכן מתו באותה מיתה, גם בני יהודה ער ואונן (עי' רש"י בראשית לח, ז), וגם בני אהרן נדב ואביהוא (ויקרא י, א-ב), לכך נאמר "וימת" בלשון יחיד, שסיבת המיתה וצורתה היתה אחת.

עוד יש לדקדק, מדוע נאמר "ויכהן" בלשון יחיד, הא קאי על "אלעזר ואיתמר", והו"ל למימר "ויכהנו" בלשון רבים, וכן נאמר בדברי הימים א (כד, ב) "ויכהנו אלעזר ואיתמר".

ויש לבאר, עפ"מ דאיתא ב"במדבר רבה" (במדבר ב, כו) "ארע טומאה באהרן שימש אלעזר, ארע טומאה באלעזר שימש איתמר", הרי שלא שימשו אלעזר ואיתמר ביחד בכהונה גדולה, לכך נאמר "ויכהן" בלשון יחיד.

"במשפחות בני קהת יזונו על ירך המשיכן תימנה" (ג, כט)

"משפחת בני קהת יחנו. תימנה, וסמוכין להם, לגל ראובן החונים תימנה, אוי לרשע אוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואזירס, ומלחמים וחמשים איש עם קרח ועדתו, שנמשכו עמהם צמחלוקתס" (תנחומא יצ).

הנה, להלן אצל משה ואהרן ובניו (פסוק לח), פרש"י "וסמוכין להם, דגל מחנה יהודה, והחונים עליו יששכר וזבולון, טוב לצדיק טוב לשכנו" וכו'. ואילו הכא נקט רק "וסמוכין להם דגל ראובן", ולא הזכיר את החונים עליו שהם שמעון וגד.

ובפשטות, משום דלא דורשים לגנאי א"כ יש הכרח, ולא מצינו גנות אצל שמעון וגד אלא רק אצל ראובן, וגם בראובן דייק רש"י לומר "לקו מהם", והיינו לא כל השבט כולו אלא רק מי שהשתתף במחלוקת. משא"כ אצל משה ואהרן ובניו, שיש סיוע מן הפסוקים על כולם, כמש"כ רש"י שם, שפיר נקט רש"י גם את החונים עליו שהם יששכר וזבולון [ע"פ "ביאורים לפירוש רש"י" (עמ' 30), עיי"ש].

עוד יתכן לומר, דהנה כתב רש"י (להלן טז, א) "מה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת ע"פ הדיבור. אמר קרח, אחי אבא ארבעה היו שנאמר וכו', עמרם הבכור, נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני, שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו".

"ויקחו משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות" (א, יז)

"האנשים האלה. את שנים עשר נשיאים הללו".

הנה, עה"פ להלן (טז, א) "ויקח קרח בן יצהר" וכו', כתב רש"י "ויקח קרח, משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים, כמו שנאמר קח את אהרן (במדבר כ, כה), קחו עמכם דברים" (הושע יד, ג). וכן מצינו בעוד מקומות, שרש"י מפרש שקיחה היא בדברים. ויש לעיין, מדוע רש"י לא פירש גם כאן, שלקחם משה לשנים עשר הנשיאים בדברים רכים.

ואכן, במדרש "תנחומא" (פרשת קרח, אות א) [שהוא מקור דברי רש"י (שם)], לאחר שכתב "אין ויקח אלא משיכת דברים רכים", הביא ראייה מקרא דהכא "ויקח משה ואהרן" וכו'. אך מדברי רש"י (שם) שהשמיט האי קרא, משמע, דלא דרש כן, וצ"ב.

ונראה, דהנה עה"פ לעיל (פסוק טז) "אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם", פרש"י (שם) "הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה", והיינו שהיו נקראים לתת עצה, ולתקן כל צורכי העדה ("שפתי חכמים" אות ט). נמצא, דלא היה צורך לשכנעם בדברים רכים, דזהו תפקידם ולכך הם עומדים, לכך לא פרש"י (כאן) שלקחם משה בדברים רכים.

ולפ"ז, מה שנאמר לשון "ויקח", צריך לומר, כמש"כ ב"מדרש הגדול" - "מלמד, שהשביעו אותן שלא יטריחו על הציבור, שכן מצינו לקיחה לשון שבעה, שנאמר (שמות כב, י) ולקח בעליו ולא ישלם".

"ויהיו בני ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחותם לבית אבתם במספר שמות לזלזלתם כל זכר מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא" (א, כ)

יש לדקדק, דהכא נאמר "בני ראובן בכר ישראל", "בכר" חסר וי"ו, וכן בפרשת ויחי (מט, ג) שהוכיח יעקב את ראובן, נאמר "ראובן בכרי אתה" וכו'. ואילו בפרשת וישלח (לה, כג) נאמר בכור מלא עם וי"ו, "בני לאה בכור יעקב ראובן".

ונראה לבאר, עפ"מ כ"רש"י (שם) "בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים". מבואר, דמה שנחסר מראובן חלק הבכורה עבור מה שבלבל יצועי אביו, הוא רק לענין שנעשה שבטו של יוסף שני שבטים, וזה היה כשבירכם יעקב אבינו - "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (בראשית מח, ה). וכמש"כ רש"י (שם, פסוק ד) "למדיני, שעתידי אחד משבטי ליחלק, ועתה, אותה מתנה אני נותן לך".

נמצא, דבפרשת וישלח עדיין לא נחסר מראובן שום חלק של הבכורה, ואע"פ שעבור אותו מעשה שבלבל יצועי אביו נענש שניתנה הבכורה ליוסף, מ"מ יוסף עדיין לא זכה בה, וא"כ ראובן עדיין לא נחסר, לכך נאמר "בכור" מלא, משא"כ הכא ובפרשת ויחי, שנחסר מראובן חלק זה של הבכורה, נאמר "בכר" חסר.

בעצמם, ומסתמא שאביהם נתן עבורם חמשת שקלים, וא"כ אמאי סתם הכתוב "מאת בכור בני ישראל לקח" וכו'.

שו"ר ב"משך חכמה" (כאן) שכתב דבר פלא, דיתכן שבא הכתוב לרמוז, כי מן השמים הורו שהגורל אינו במקרה רק מהשי"ת, ובאמת יצאו בגורל רק הגדולים, אשר הם חייבים בעצמם לתת חמישה שקלים, ומאת הבכורים עצמם לקח את הכסף, עיי"ש.

"זאת עבדת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים" (ד, ד)

יש לרמוז בקרא כאן - "דרך קניית התורה", דהנה תיבת "זאת" היא רמז לתורה, כמו שנאמר (דברים ד, מד) "זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל".

והדרך והעבודה - "עבדת" - לקנות תורה, הוא ע"י כמה תנאים הכרחיים.

התנאי האחד, "בני קהת" - שאדם יקחה פיו מתענוגות העולם הזה, וכן יקחה עיניו משינה, כדאיתא בעירובין (כא:-כב.) "שחורות בעורב, במי אתה מוצאן, במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש. רבה אמר, במי שמשחיר פניו עליהן בעורב". וביאר המהרש"א (שם), דהיינו שמענה עצמו על דברי תורה, ומשחיר פניו כמו שהעורב שחור. אי נמי, שימעט במזונותיו, כמו העורב שמזונותיו מועטין ואינן מצויין לו.

התנאי השני, "באהל" - שאדם צריך להרגיש את העולם הזה בבחינת אוהל - עראי, כדתנן באבות (פ"ד, מט"ז) "העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא" וכו'. וכע"ז איתא בעירובין (נד.) "שיננא, חטוף ואכול חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי".

אי נמי, כדרך שביארנו בתנאי הראשון, שאדם צריך להמית עצמו באוהלה של תורה, כדאיתא בשבת (פג): "אמר ר"ל, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל". ועי' ב"אגרות החזון איש" (א, ג), שהמיתה האמורה כאן, היא הריגת החיים השיטחיים, שההמתה הזאת היא היוצרת את החיים האמיתיים.

ובאמת, שהכל ענין אחד הוא, שאדם שיפנים שכל העולם הזה הבל ועראי, ויכל למסור נפש ולהמית עצמו באוהלה של תורה.

התנאי השלישי, "מועד" - שאדם צריך לקבוע לעצמו מועדים וזמנים ללמוד תורה, שלא יבטלם בשום אופן שבעולם, כמש"כ ה"פלא יועץ" (ערך קביעות) "ומעלת הקביעות הוא, שיהא אותו עת קבוע לו ללימודו, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, אפילו אם יש לו עסק רב וחושב שמוצא להרויח הרבה באותו עת" וכו'. וכן תחילת דינו של אדם, הוא על קביעות עתים לתורה - דייקא, כדאיתא בשבת (לא). "אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה" וכו'.

ואם יעשה כן, יזכה להיות - "קדש הקדשים", כמש"כ הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו" וכו', עיי"ש.

מבואר, שטענת קרח היתה שלא מינה משה לפי סדר חשיבותם, אלא דילג ומינה כפי רצונו ח"ו. והנה, טענה זו שייכת לכאורה גם אצל בני ראובן, דכיון דראובן הוא הבכור היה צריך לקבל איזה גדולה. וכן איתא ב"מדרש אגדה", "לפי שהיה ראובן בכור, אמר יש לנו חלק בכהונה, לפיכך החזיקו במחלוקת גם הם".

לפי"ז י"ל, דלא הצליח למשוך קרח במחלוקתו אלא רק מבני ראובן השייכים בטענה זו, ולא את בני שמעון וגד [ומש"כ רש"י (להלן טז, יט), שע"י דברי ליצנות, הצליח קרח להקהיל את כולם, היינו באותו לילה בלבד, "שפתי חכמים" (שם, אות כ)], לכן לא נקט רש"י (כאן) אלא "וסמוכין להם דגל ראובן", ולא הזכיר את החוננים עליו שמעון וגד.

"והזונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שמרים משומרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת" (ג, לוז)

"משה ואהרן ובניו. וסמוכין להם, דגל מחנה יהודה, והחוננים עליו יששכר וזבולון, טוב ללדיק טוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה, נעשו גדולים בתורה. שנאמר יהודה מחקקי (תהלים ס, ט), ומצני יששכר יודעי צינה וכו' (דה"י א, יב, ג) מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולון משקים בשבט סופר" (שפטיס ה, יד), (תנחומא יב).

יש להקשות, דלכאורה כבר מברכת יעקב אבינו את השבטים, אנו למדים שהיו בני יהודה ובני יששכר גדולים בתורה, שנאמר (בראשית מט, י) "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו". וכן לא שלח יעקב למצרים אלא את יהודה תחילה, כדי לתקן לו בית תלמוד (רש"י מו, כח). ועל יששכר נאמר (שם מט, יד) "יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים", עיי"ש ברש"י. וא"כ מה ההכרח שמשום שהיו שכניו של משה, נעשו גדולים בתורה.

והנה, ה"תנחומא" שהוא מקור דברי רש"י (כאן), מסתייע באמת ממקרא הנ"ל "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו". ויש לעיין, אמאי רש"י לא ניחא ליה בזה, והוצרך להביא ראיה מפסוק בתהלים (ס, ט) "יהודה מחקקי".

ולפי מה שהערנו לכאורה א"ש, דמהאי קרא מוכח "שכבר היו" ולא "שנעשו", לכן הביא רש"י ראיה שנעשו גדולים בתורה. אך הא גופיה קשיא, כיון דמוכח "שכבר היו" גדולים בתורה, שוב אין הכרח "שנעשו" גדולים בתורה.

וצריך לומר, דאע"פ שמצינו שהיו יהודה ויששכר גדולים בתורה, מ"מ אין זה מוכרח שגם שאר כל בני שבטם היו גדולים בתורה, ושפיר אמרינן שמשום שהיו שכניו של משה נעשו גדולים בתורה, והיינו כל בני שבטם. ולפ"ז א"ש, הא דלא הביא רש"י ראיה כמו ה"תנחומא" מקרא ד"לא יסור", דהתם מוכרחים לומר שלא כולם היו גדולים בתורה, דאל"כ שוב אין ראיה "שנעשו" כנ"ל, משא"כ קרא ד"יהודה מחקקי" הוא ראיה לכל השבט שנעשו גדולים בתורה.

"מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף זומשה וישעים וישלש מאות ואסף בשקל הקדש" (ג, ג)

הנה, מלשון הכתוב "מאת בכור בני ישראל לקח" וכו', משמע, שמשא לקח את חמשת השקלים מהבכורים עצמם. וצריך ביאור, דהא הבכורים נמנו מבני חודש ומעלה (פסוק מ), ומסתבר שעלו בגורל גם בכורים קטנים שלא היו יכולים לתת